

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Cynllunio Arbedion – Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam

Blwyddyn archwilio: 2016-17

Dyddiad cyhoeddi: Mawrth 2017

Cyfeirnod y ddogfen: 655A2016

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu ailddefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Charlotte Owen a Jeremy Evans, o dan gyfarwyddyd Alan Morris

Cynnwys

Mae gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol o hyd, sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol.

Adroddiad cryno

Crynodeb	4
Cynigion ar gyfer gwella	6

Adroddiad manwl

Mae gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol o hyd, sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol	7
Cyd-destun	7
Arbedion a gyflawnwyd yn 2015-16	9
Mae'r Cyngor wedi nodi ei fod wedi cyflawni 98% o'i arbedion arfaethedig ar gyfer 2015-16 yn ystod y flwyddyn a gall ddangos bod arbedion unigol wedi cael eu cyflawni	9
Trefniant cynllunio ariannol	10
Mae gan y Cyngor drefniadau cynllunio ariannol effeithiol	10
Cynllun Arbedion 2016-17	
Mae gan y Cyngor gynlluniau arbedion effeithiol ac mae'n rhagweld y bydd yn cyflawni targedau 2016-17 ar gyfer arbedion, ond nid yw'r adroddiadau ar arbedion i'r Aelodau yn ddigon manwl	12

Adroddiad cryno

Crynodeb

- 1 Mae systemau rheoli ariannol da yn hanfodol er mwyn gwarchod arian cyhoeddus yn effeithiol a darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithlon yn barhaus. Oherwydd yr hinsawdd ariannol bresennol a'r setliadau is i lywodraeth leol mae gwaith cynllunio ariannol da, ynghyd â chynlluniau arbedion tra ystyriol, yn hanfodol er mwyn sicrhau cydnherthedd ariannol.
- 2 Mae'r adolygiad hwn yn canolbwyntio ar ateb y cwestiwn canlynol: **a yw trefniadau cynllunio arbedion ariannol y cyngor yn cefnogi cydnherthedd ariannol?**
- 3 Mae gwaith cynllunio ariannol da:
  - yn helpu cynghorau i wneud y penderfyniadau cywir ar gyfer y byrdymor, y tymor canolig a'r hirdymor;
  - yn helpu cynghorau i ddarparu gwasanaethau i gyflawni rhwymedigaethau statudol a diwallu anghenion cymunedau lleol;
  - yn hanfodol er mwyn sicrhau systemau llywodraethu corfforaethol da;
  - yn ymwneud cymaint â rheoli perfformiad a chyflawni amcanion strategol ag â rheoli arian;
  - yn sail i ansawdd gwasanaethau a gwella gwasanaethau;
  - yn sail i atebolrwydd i randdeiliaid am warchod a defnyddio adnoddau; ac
  - yn ddisgyblaeth reoli allweddol.
- 4 Mae gwaith cynllunio ariannol ar gyfer y tymor canolig i'r hirdymor yn cynnwys deall y galw yn y dyfodol, asesu effaith newidiadau tebygol, adolygu'r bylchau rhwng anghenion ariannu ac incwm posibl a, lle y bo angen, ddatblygu strategaethau arbedion priodol.
- 5 Dylai blaenoriaethau strategol cyngor a'i iechyd ariannol fod yn sail ar gyfer penderfynu beth sy'n ymarferol. Gall strategaethau ariannol hirdymor a chynlluniau ariannol tymor canolig tra ystyriol a manwl sicrhau y caiff blaenoriaethau strategol eu cyflawni drwy alluogi awdurdod i wneud dewisiadau ariannol priodol. I'r gwrthwyneb, mae gwaith cynllunio cyllidebol blynyddol byrdymor yn annog awdurdodau i fabwysiadu dull gweithredu cynyddrannol a lywir gan brosesau sy'n rhy anhyblyg mewn cyfnod o newid allanol cyflym.
- 6 Caiff cynghorau tua 80% o'u hincwm net oddi wrth Lywodraeth Cymru, dim ond 4-5 mis cyn dechrau'r flwyddyn ariannol y daw'r union ffigur yn hysbys. Er bod hyn yn effeithio ar waith cynllunio ariannol, gall cynghorau ddefnyddio amrywiaeth o wybodaeth i ragweld amgylchiadau sy'n newid, pennu blaenoriaethau, gwneud dewisiadau a rheoli'r modd y darperir gwasanaethau. Gallant gyfrifo faint o arian y byddai ei angen arnynt er mwyn darparu gwasanaethau (yn ôl prisiau cyfredol neu brisiau yn y dyfodol) ac ystyried senarios amgen o ran incwm a gwariant er mwyn nodi bylchau a pharatoi ar gyfer y dyfodol drwy ymchwilio i dulliau gweithredu gwahanol.

- 7 Yn ystod 2015-16 cyflawnodd Swyddfa Archwilio Cymru waith ym mhob cyngor er mwyn asesu digonolrwydd ei drefniadau cynllunio ariannol, rheolaeth ariannol a llywodraethu ariannol. Cyflwynwyd adroddiadau lleol a chyhoeddwyd adroddiad cryno cenedlaethol ym mis Awst 2016. Daeth yr adroddiad cryno cenedlaethol i'r casgliad bod **awdurdodau lleol yn gwella eu trefniadau cynllunio strategol ond yn cael anhawster yn datblygu a darparu'r arbedion a'r newidiadau i wasanaethau ar y cyflymder sy'n ofynnol i sicrhau cydnerthedd ariannol yn y dyfodol.**
- 8 Yn yr asesiad hwn, a gynhaliwyd yn ystod y cyfnod rhwng mis Mehefin a mis Medi 2016, rydym wedi canolbwyntio ar waith i nodi arbedion, cynllunio ar eu cyfer a'u cyflawni. Ystyriwyd i ba raddau y cyflawnodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam (y Cyngor) ei gynlluniau arbedion ar gyfer 2015-16, ansawdd ei gynlluniau ariannol tymor canolig a chadernid ei gynlluniau arbedion ar gyfer 2016-17.
- 9 Ystyriwyd tri chynnig ar gyfer gwneud arbedion yn 2016-17 ac ystyriwyd y tybiaethau sy'n sail iddynt, ac a oes systemau digonol i sicrhau y gellir eu cyflawni yn unol â'r amserlen arfaethedig.
- 10 Yn dilyn y gwaith a wnaed yn 2015-16 aethom ati i nodi'r hyn a wnaeth y Cyngor o ganlyniad i'r hyn a ddysgodd a sut y mae wedi ymateb i'n cynigion ar gyfer gwella mewn perthynas â chynllunio ariannol os gwnaethom unrhyw rai.
- 11 Yn yr adroddiad hwn rydym wedi disgrifio rhai o nodweddion allweddol cynllunio ariannol effeithiol – **Nodweddion cynllunio ariannol da**. Mae archwilwyr wedi defnyddio'r rhain a ffactorau eraill i lunio barn gytbwys ar effeithiolrwydd trefniadau cynllunio ariannol cyngor a gwerthuso gallu cyngor i gyflawni ei Gynllun Ariannol Tymor Canolig a'i arbedion arfaethedig.
- 12 Yn ein hadolygiad ar gyfer 2015-16 daethom i'r casgliad, **er bod y Cyngor yn wynebu heriau ariannol sylweddol, bod ei drefniadau ar gyfer rheoli gostyngiadau yn y gyllideb yn cefnogi cydnerthedd ariannol yn effeithiol.**
- 13 Yn yr adolygiad hwn daethom i'r casgliad **bod gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol o hyd, sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol.**

Cynigion ar gyfer gwella

Arddangosyn 1: cynigion ar gyfer gwella

Byddai'n anarferol pe na baem yn dod o hyd i bethau y gellir eu gwella ac, os byddwn yn gwneud hynny, gall yr Archwilydd Cyffredinol gymryd nifer o gamau. Yn yr achos hwn mae cynnig ar gyfer gwella wedi'i wneud a byddem yn disgwyl i'r Cyngor wneud rhywbeth yn ei gylch.

Cynigion ar gyfer gwella

- C1 Atgyfnerthu'r trefniadau monitro ariannol drwy wneud y canlynol:
- cynnwys cynnydd yn erbyn arbedion arfaethedig mewn adroddiadau ar fonitro a rheoli'r gyllideb.

Adroddiad manwl

Mae gan y Cyngor ddull cynllunio arbedion effeithiol o hyd, sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol yn y dyfodol

Cyd-destun

- 14 Ers 2010, mae Llywodraeth y DU wedi lleihau ei gwariant ar wasanaethau cyhoeddus fel rhan o'i chynllun i leihau'r diffyg. Yn sgil y toriadau i'w chyllideb, bu'n rhaid i Lywodraeth Cymru wneud dewisiadau anodd o ran sut i ddosbarthu'r toriadau ariannol hynny rhwng y gwasanaethau cyhoeddus datganoledig. O ganlyniad, mae'r cyllid craidd y mae Llywodraeth Cymru yn ei roi i gynghorau lleol wedi gostwng bob blwyddyn. Hyd yma, mae'r rhan fwyaf o gynghorau lleol wedi llwyddo i leihau eu gwariant a mantoli eu cyllidebau, ond mae'r gostyngiadau blynyddol yn debygol o barhau ar yr un lefel. Dengys ein dadansoddiad, rhwng 2013-14 a 2016-17, fod gostyngiad o £483 miliwn (10.9%) wedi bod yn y cyllid craidd hwn mewn termau real¹.
- 15 Mae'n bosibl y bydd effaith y penderfyniad i adael yr Undeb Ewropeaidd yn fgygythiad i gynghorau lleol a'r sector cyhoeddus ehangach yng Nghymru. Yn syth ar ôl y penderfyniad cafwyd ymateb yn y marchnadoedd ariannol a arweiniodd at anwadalrwydd, er enghraifft, ym mhrisiau cyfranddaliadau, cyfraddau cyfnewid arian cyfred, prisiau olew ac arenillion bondiau, ac mae'r DU yn parhau i wynebu cryn dipyn o ansicrwydd yn ogystal â chwestiynau pwysig am gydb berthnasau economaidd a masnachol ag Ewrop yn y dyfodol. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) wedi mynegi pryderon ynghylch goblygiadau canlyniad refferendwm yr Undeb Ewropeaidd, gan ei alw'n newid enfawr ym mholisi cyhoeddus y DU² yn enwedig am mai cynghorau lleol gyda'i gilydd yw'r cyflogwr mwyaf yng Nghymru ac am eu bod yn darparu llawer o wasanaethau cyhoeddus pwysig.

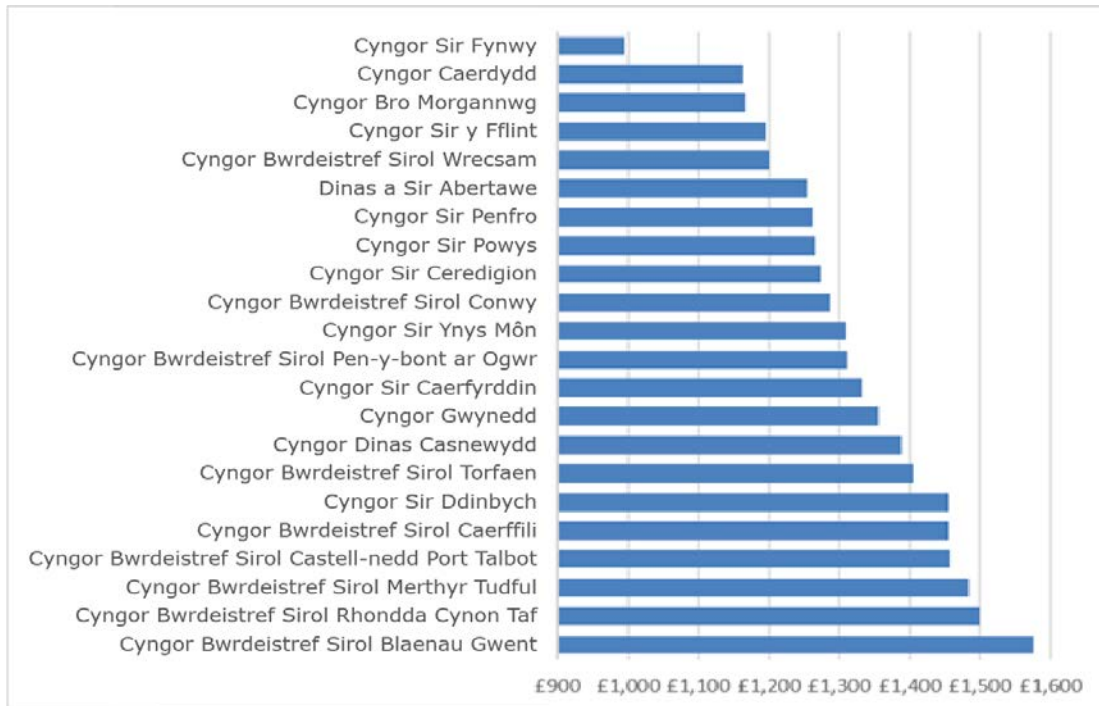
¹ Mae cymharu cyllid craidd (Cyllid Allanol Cyfun) yn ystod y cyfnod rhwng 2013-14 a 2016-17 yn gymhleth am ddau brif reswm. Yn gyntaf, mae Llywodraeth Cymru wedi ymgorffori grantiau a roddid ar wahân yn flaenorol mewn cyllid craidd. Er bod y broses hon o 'ddadnewilltuo' grantiau yn arwain at gynnydd mewn cyllid craidd, nid yw o reidrwydd yn gynnydd net mewn cyllid. Mae gwerth net grantiau a ymgorfforwyd mewn cyllid craidd ers 2013-14 tua £76 miliwn mewn termau real (wedi'i addasu ar gyfer chwyddiant).

² Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, **Pryder am effaith y refferendwm ar wasanaethau**, 24 Mehefin 2016

- 16 Er bod yr arian a ddarperir gan Lywodraeth Cymru wedi gostwng yn gyffredinol, bu disgwyl i gynghorau ddiogelu ysgolion a gofal cymdeithasol rhag y rhan fwyaf o'r pwysau. Mae gofal cymdeithasol yn arbennig wedi'i chael hi'n anodd hyd yn oed gyda'r diogelwch hwn am fod newidiadau demograffig wedi cynyddu'r galw am wasanaethau. Fodd bynnag, golyga hyn mai gwasanaethau eraill sydd wedi wynebu'r rhan fwyaf o'r toriadau ac mae eu cyllidebau wedi gostwng 30% neu fwy mewn termau real ers 2013-14.
- 17 Cafodd y Cyngor gymorth ariannol gwerth £169.8 miliwn gan Lywodraeth Cymru yn 2016-17. Mae hyn yn cyfateb i £1,200 fesul unigolyn yn y sir, sy'n is na chyfartaledd Cymru ac yn ostyngiad o 8.9%³ y pen mewn termau real ers 2013-14. Mae materion allweddol eraill sy'n effeithio ar sefyllfa ariannol gyffredinol unrhyw gyngor, er enghraifft sylfaen gyffredinol y Dreth Gyngor, y gallu i gynhyrchu incwm yn lleol a'r lefelau amddifadedd.

Arddangosyn 2: cymorth ariannol gan Lywodraeth Cymru yn 2016-17

Dengys y graff isod faint o arian y mae pob cyngor yn ei gael fesul pen o'r boblogaeth gan Lywodraeth Cymru.

Ffynhonnell: StatsCymru (www.statscymru.llyw.cymru)

³ Mae'r ffigur ar gyfer y gostyngiad canrannol y pen yn amrywio o'r gostyngiad mewn cyllid craidd yn 2013-14 oherwydd yr amrywio yn y boblogaeth a welwyd yn ystod yr un cyfnod.

Arbedion a gyflawnwyd yn 2015-16

Mae'r Cyngor wedi nodi ei fod wedi cyflawni 98% o'i arbedion arfaethedig ar gyfer 2015-16 yn ystod y flwyddyn a gall ddangos bod arbedion unigol wedi cael eu cyflawni

Nodweddion cynllunio ariannol da

18 Dylai fod gan gynghorau sydd â hanes da o gyflawni'r rhan fwyaf o arbedion arfaethedig yn ystod y flwyddyn gynlluniau arbedion a chynlluniau cyflawni datblygedig ar waith a ategir gan brosesau monitro cadarn. Nid oes rhaid i'r cynghorau hyn gau'r bwch yn barhaus o flwyddyn i flwyddyn, drwy nodi arbedion amgen, defnyddio cyllid untro heb ei gynllunio o gronfeydd wrth gefn a glustnodwyd, cronfeydd cyffredinol wrth gefn, cronfeydd wrth gefn nac incwm heb ei gynllunio damweiniol a dderbyniwyd yn ystod y flwyddyn.

Yr hyn a nodwyd gennym

- 19 Yn ein hadolygiad ar gyfer 2015-16 canfuom fod gan y Cyngor hanes da o gyflawni ei gynlluniau arbedion a thanwario yn erbyn ei gyllideb gyffredinol.
- 20 Yn 2015-16, roedd gan y Cyngor warged o £3.9 miliwn o'i gyllideb a chyflawnodd y rhan fwyaf o'i arbedion arfaethedig. Cafwyd tanwariant net cyfunol ar gyllidebau gwasanaethau, corfforaethol a chanolog ac roedd incwm y Cyngor yn uwch na'r disgwyl. Trosglwyddwyd y gwarged hwn i gronfeydd wrth gefn a glustnodwyd. Gwnaeth y Cyngor ddefnydd a gynlluniwyd o gronfeydd wrth gefn a glustnodwyd yn 2015-16 ond nid oedd y strategaeth gyllidebol yn cynnwys y defnydd o'r gronfa gyffredinol wrth gefn.
- 21 Cyflawnodd y Cyngor 97.5% o gyfanswm gwerth ei gynlluniau arbedion ar gyfer 2015-16. O'r cyfanswm hwn, roedd 91% yn arbedion arfaethedig ac roedd 6.5% arall yn arbedion amgen a nodwyd yn lle'r arbedion arfaethedig na ellid eu cyflawni yn ystod y flwyddyn. Mae'r gallu hwn i ddod o hyd i arbedion amgen yn hytrach na dibynu ar gronfeydd wrth gefn yn dangos cydnerthedd ariannol da.
- 22 Caiff arbedion eu hymgorffori yn y gyllideb sylfaenol ac maent yn rhan o'r broses monitro cyllidebau. Yn 2015-16, gwnaeth Uwch Dîm Arwain y Cyngor fonitro cynlluniau arbedion bob mis a chyflwyno adroddiadau monitro cyllidebol rheolaidd yn nodi effaith unrhyw arbedion lle bu oedi neu arbedion nas cyflawnwyd ar gyllidebau gwasanaethau.

Trefniadau cynllunio ariannol

Mae gan y Cyngor drefniadau cynllunio ariannol effeithiol

Nodweddion cynllunio ariannol da

- 23 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn elfen allweddol o fframwaith cynllunio effeithiol ac integredig. Dylai gwaith cynllunio ariannol tymor canolig a gwaith cyllidebu blynyddol da adlewyrchu amcanion a blaenoriaethau strategol y cyngor ar gyfer y flwyddyn, ac yn y tymor hwy. Fel arfer mae Cynlluniau Ariannol Tymor Canolig yn cwmpasu cyfnod o rhwng tair a phum mlynedd a dylent nodi sut y caiff adnoddau eu neilltuo i ddarparu gwasanaethau a chyflawni blaenoriaethau'r cyngor. Dylid ystyried yr effaith ar ddinasyddion a rhanddeiliaid eraill hefyd.
- 24 Mae Cynlluniau Ariannol Tymor Canolig da yn cynnwys ystyriaeth o'r risgiau ariannol allweddol ynghyd â sut i'w lliniaru. Mae'n rhaid i gynghorau lunio tybiaethau ynghylch chwyddiant, lefelau incwm, demograffeg, y galw am wasanaethau yn y dyfodol a chostau darparu gwasanaethau, ac mae angen seilio'r rhain ar ragfynegiadau rhesymol. Dylai'r cyngor hefyd ddefnyddio gwaith modelu ariannol i asesu'r effeithiau tebygol ar gynlluniau ariannol ac arbedion gofynnol ar gyfer amrywiaeth o wahanol senarios a risgiau. Dylai'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig gael ei adolygu'n aml a'i ddiweddarau er mwyn adlewyrchu newidiadau o ran tybiaethau a risgiau.
- 25 Dylai cynghorau weithredu o fewn lefel o gronfeydd wrth gefn a balansau (gan gynnwys cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd a balans y gronfa gyffredinol), a gymeradwywyd gan yr Aelodau, ac sy'n briodol i'r risgiau strategol, gweithredol ac ariannol y maent yn eu hwynebu. Dylai cynghorau gynnwys manylion am y ffordd y caiff cronfeydd wrth gefn eu defnyddio dros gyfnod y Cynllun Ariannol Tymor Canolig.
- 26 Mae'n rhaid i'r Cyngor ddangos ei fod yn deall ei ffynonellau incwm a'r risgiau sy'n gysylltiedig â hwy a'i fod wedi adolygu ei ymagwedd tuag at ffioedd a thaliadau, am ei wasanaethau, er mwyn sicrhau gwerth am arian.

Yr hyn a nodwyd gennym

- 27 Yn ein hadolygiad yn 2015-16 nodwyd gennym fod trefniadau cynllunio ariannol y Cyngor yn gadarn.
- 28 Yn ein hadolygiad yn 2016-17, canfuom fod gan y Cyngor drefniadau cadarn ar waith o hyd ac mae'n datblygu ei bolisiau yn unol â gofynion deddfwriaeth newydd.
- 29 Canfuom fod cysylltiadau clir rhwng amcanion gwella'r Cyngor a'i gynlluniau ariannol. Mae Cynllun y Cyngor yn canolbwyntio ar bedair blaenoriaeth: Yr economi; Pobl, Lle, a'r Cyngor. Caiff y Cynllun Ariannol Tymor Canolig ei bennu yng nghyd-destun Cynllun y Cyngor ac mae'n sicrhau bod adnoddau'r Cyngor yn cael eu cysoni â'i flaenoriaethau. Mae'r Cyngor yn adolygu ei gynlluniau yn

rheolaidd; caiff y Cynllun Ariannol Tymor Canolig a Chynllun y Cyngor eu hadolygu'n flynyddol.

- 30 Caiff tybiaethau cynllunio ariannol tymor canolig a adlewyrchir yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig eu hadolygu'n rheolaidd a chaiff diweddariad ffurfiol sy'n cario'r rhagamcan cyllidebol ymlaen ei gymeradwyo bob blwyddyn fel rhan o'r broses o bennu'r gyllideb. Cyflwynir adroddiadau diweddarau mewnol rheolaidd ar dybiaethau'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig, er mwyn ystyried newidiadau o ran newidynnau allweddol ac unrhyw faterion eraill sy'n dod i'r amlwg, i'r Aelodau a'r Uwch Dîm Rheoli.
- 31 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn cwmpasu cyfnod o bedair blynedd. Mae ei ragamcanion yn gynhwysfawr ac wedi'u modelu gan ddefnyddio amrywiaeth o senarios. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig ar gyfer y cyfnod rhwng 2017-18 a 2019-20 yn nodi bwlch cyllidebol o £27 miliwn. Er nad yw'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn rhoi manylion penodol ynglŷn â sut y caiff y bwlch cyllidebol ei lenwi, mae'n haeru y bydd Rhaglen Ail-lunio'r Cyngor yn arwain at arbedion targed o fwy nag £21 filiwn y flwyddyn.
- 32 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig hefyd yn cael ei ategu gan dybiaethau rhesymol a phriodol ar gyfer newidynnau allweddol megis dyfarniadau cyflog, chwyddiant prisiau, lefelau ariannu a lefelau treth gyngor. Mae effaith newidiadau demograffig, newidiadau o ran galw a phwysau anosgoadwy hefyd yn cael ei hasesu.
- 33 Mae polisi ynglŷn â chronfeydd wrth gefn yn nodi sut mae'r Cyngor yn ymdrin â chronfeydd wrth gefn ac mae'r Aelodau yn cynnal adolygiad blynyddol o ddigonolrwydd cronfeydd wrth gefn. Ategir hyn gan adroddiadau diweddarau ar gronfeydd wrth gefn bob deufis fel rhan o'r broses adroddiadau ar y gyllideb.
- 34 Mae gan y Cyngor tua £7 miliwn fel balans gweithredol yn ei gronfa gyffredinol wrth gefn. Mae Wrecsam yn ymdrin â chronfeydd wrth gefn mewn ffordd gynaliadwy: ni chaiff cronfeydd cyffredinol wrth gefn eu defnyddio ar hyn o bryd i fantoli cyllidebau sylfaenol. Yn hytrach na hynny, mae'r Cyngor yn defnyddio arbedion i lenwi bylchau cyllidebol a nodir yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig. At hynny, mae'r Cyngor yn defnyddio tanwariant cyllidebol i lenwi'r cronfeydd wrth gefn.
- 35 Mae'r Cyngor yn rheoli ffioedd a thaliadau mewn ffordd gadarn. Mae cofrestr o ffioedd a thaliadau ar waith a chafodd ei bolisi ynglŷn ag adennill costau ei ddiweddarau'n ddiweddar i adlewyrchu gwaith a wnaed fel rhan o Raglen Ail-lunio'r Cyngor ynglŷn â chynhyrchu incwm ac adennill costau. Mae'r polisi yn nodi'n glir y dull corfforaethol o ymdrin ag incwm ac unrhyw newidiadau i ffioedd a thaliadau a wneir mewn ymgynghoriad â'r Aelod Arweiniol perthnasol. Sefydlwyd grŵp yn ddiweddar i adolygu a rheoli incwm drwy'r Cyngor cyfan a sicrhau tryloywder a chysondeb dulliau gweithredu mewn perthynas â ffioedd a thaliadau.
- 36 Mae gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar waith i gyflwyno adroddiadau rheolaidd ar ei berfformiad yn erbyn y gyllideb a chaiff y Cynllun Ariannol Tymor Canolig ei ddiweddarau'n rheolaidd er mwyn sicrhau bod tybiaethau'n berthnasol ac yn gyfredol.

Cynllun Arbedion 2016-17

Mae gan y Cyngor gynlluniau arbedion effeithiol ac mae'n rhagweld y bydd yn cyflawni targedau 2016-17 ar gyfer arbedion, ond nid yw'r adroddiadau ar arbedion i'r Aelodau yn ddigon manwl

Nodweddion cynllunio ariannol da

37 Mae gan gynghorau sy'n cyflawni arbedion yn effeithiol gynlluniau arbedion tra ystyriol sy'n rhan o strategaethau arbedion tymor hwy a ategir gan gynlluniau arbedion a chyflawni unigol datblygedig sydd wedi'u costio'n llawn ac sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig. Dylai cynigion ar gyfer gwneud arbedion fod yn rhai penodol a dylid cynnal asesiad risg ohonynt er mwyn nodi pa mor debygol ydyw y cânt eu cyflawni.

Yr hyn a nodwyd gennym

38 Yn ein hadolygiad yn 2015-16 canfuom fod gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar gyfer pennu a monitro'r gyllideb.

39 Yn ein hadolygiad yn 2016-17, canfuwyd bod gan y Cyngor brosesau effeithiol o bennu a monitro'r gyllideb o hyd ond nad yw'n paratoi adroddiadau rheolaidd ar gynnydd yn erbyn arbedion i'r Aelodau.

40 Mae'r Cyngor wedi nodi cynlluniau arbedion i gyflawni'r arbedion sydd eu hangen ar gyfer 2016-17 yn llawn. Nodwyd rhai arbedion penodol ar gyfer y dyfodol ac mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn nodi y bydd Rhaglen Ail-lunio'r Cyngor yn arwain at arbedion parhaus digonol i lenwi'r bwch cyllidebol a ragwelir. Mae'r Cyngor yn rhagweld ei fod yn debygol o gyflawni ei dargedau ar gyfer arbedion yn 2016-17.

41 Yn ddiweddar, gweithiodd y Cyngor gyda phartner allanol ar ei Raglen Ail-lunio i drawsnewid y ffordd y caiff gwasanaethau eu darparu ac i greu arbedion parhaus. O ganlyniad, daw dwy ran o dair o arbedion arfaethedig y Cyngor ar gyfer 2016-17 o brosiectau trawsnewidiol eu natur.

42 Caiff cynigion ar gyfer arbedion eu hasesu o ran risg fel rhan o'r broses o bennu'r gyllideb. Caiff y broses ei chydlynu gan yr adran Archwilio Mewnol a'i herio gan Benaethiaid o adrannau eraill yn y Cyngor. Tynnir sylw at arbedion y nodwyd eu bod yn rhai risg uchel yn yr adroddiad ar y gyllideb ac mae gan y Cyngor systemau effeithiol ar waith i fonitro cynnydd a sicrhau bod arbedion amgen ar gael os bydd angen.

43 Cynhelir Aseidiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb ar gyfer yr holl gynigion arbed sy'n effeithio ar ddinasyddion neu randdeiliaid. Mae'r Cyngor wrthi'n atgyfnerthu ei drefniadau ymhellach, tra'n mynd i'r afael â gofynion Deddf Llesiant

Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 hefyd, drwy asesu effaith hirdymor cynigion posibl ar gyfer arbedion yn 2017-18.

- 44 Ystyrir ymatebion gan ddinasyddion, rhanddeiliaid a phartneriaid eraill i ymgynghoriadau cyllidebol ar gynigion ar gyfer arbedion cyn i'r gyllideb gael ei chymeradwyo. Os tybir ei bod yn briodol, gwneir newidiadau, e.e. ar ôl ymgynghoriad, cafodd y cynnig i gynnal adolygiad o lety gwarchod er mwyn sicrhau arbedion ei ddileu.
- 45 Mae cynllun arbedion y Cyngor yn benodol gan restru prosiectau arbed unigol fesul maes gwasanaeth. Caiff y cynllun ei ategu gan gynlluniau manylach ar gyfer prosiectau penodol.
- 46 Mae gwaith monitro cyllidebol bob deufis yn olrhain ac yn mesur perfformiad gwasanaethau yn erbyn targedau ar gyfer arbedion a thargedau cyllidebol ond nid yw'r Cyngor yn paratoi adroddiadau'n benodol ar gyflawni cynigion ar gyfer arbedion. Daw arbedion yn rhan o gyllidebau sylfaenol gwasanaethau at ddibenion adrodd felly ni chaiff targedau ar gyfer arbedion eu mesur ar wahân i berfformiad cyllidebol cyffredinol y gwasanaeth. Byddai achosion o fethu â chyflawni arbedion sy'n effeithio ar gyllideb gwasanaeth yn cael eu cynnwys yn adroddiadau monitro a rheoli cyllidebol y Cyngor bob deufis i'r Aelodau a'r Uwch Dîm Arwain. Er bod yr adroddiadau hyn yn gryno ac yn llawn gwybodaeth, nid ydynt yn rhoi digon o fanylion i'r Aelodau herio cynnydd yn erbyn cynlluniau arbedion.
- 47 Ystyriwyd tri chynnig ar gyfer gwneud arbedion yn 2016-17 er mwyn profi'r tybiaethau sy'n sail iddynt, ac a oes systemau digonol i sicrhau y gellir eu cyflawni yn unol â'r amserlen arfaethedig. Y cynigion oedd:
- Adolygiad o Godi Tâl am Deleofal – £65,000 (Arbediad trawsnewidiol ei natur);
  - Adolygiad o'r Strwythur Rheoli (Tai, Diogelwch y Cyhoedd a'r Amgylchedd) – £319,000 (Arbediad trawsnewidiol ei natur); ac
  - Ail-lunio'r Gwasanaeth Cyfoethogi Addysg ac Ymyriadau – £158,000 (Arbediad trawsnewidiol ei natur).
- 48 Ym mhob achos, nodwyd gennym fod arfarniadau o opsiynau wedi'u hategu gan dybiaethau rhesymol, bod i gynlluniau cyflawni amserlenni clir a bod y cynigion wedi'u hategu gan brosesau cymeradwyo ac ymgynghori priodol.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone : 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru